

## บทคัดย่อ

170361

การวิเคราะห์ระบบเกษตรกรรมพื้นที่สูง : กรณีศึกษาสวนเมี่ยงบ้านธารทองครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา สถานการณ์ และการเปลี่ยนแปลงของระบบเกษตรกรรมสวนเมี่ยง วิเคราะห์ระบบนิเวศเกษตรของชุมชนเป้าหมาย และศึกษาความเชื่อมโยงขององค์ประกอบย่อยในระบบเกษตรกรรม รวมทั้งปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และแนวโน้มในอนาคต งานวิจัยนี้ ดำเนินการที่บ้านธารทอง ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วยการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ การค้นคว้าจากข้อมูลปฐมภูมิ นำมาวิเคราะห์ร่วมกัน โดยใช้เครื่องมือด้านภูมิสารสนเทศ การประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วม ใช้แบบสอบถามแบบกึ่งโครงสร้างเพื่อทราบถึงระบบและวิธีการผลิต รวมทั้งศึกษาคุณสมบัติของดิน และคุณภาพน้ำประกอบด้วย

ผลการศึกษาพบว่า ด้วยลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านธารทอง ซึ่งเป็นชุมชนบนพื้นที่สูงในเขตลุ่มน้ำแม่ลาย ทำให้เมี่ยงเป็นระบบการผลิตหลักของชุมชนมาตั้งแต่อดีต และเคยเป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญ เหมาะสำหรับการทำการเกษตรบนพื้นที่สูง เขตต้นน้ำที่มีพื้นที่ราบน้อย เนื่องจากระบบเกษตรกรรมสวนเมี่ยงไม่มีการเปิดพื้นที่ใหม่ จึงไม่ก่อให้เกิดการชะล้างพังทลายของหน้าดิน การใช้ปัจจัยการผลิตมีน้อยมาก ปริมาณและคุณภาพของน้ำในลำน้ำสายหลักอยู่ในเกณฑ์ดี ลักษณะทางชีวภาพของระบบเกษตรกรรมมีความหลากหลายของชนิดพืช การอยู่ร่วมกันของพืชอื่น ๆ ในสวนเมี่ยงมีลักษณะเป็นไม้ต่างระดับ และเป็นพื้นที่กันชนให้กับพื้นที่ป่า มีบทบาทในการป้องกันไฟป่า เกษตรกรใช้ประโยชน์จากสวนเมี่ยงทั้งในแง่ อาหาร ไม้ฟืน สมุนไพร ไม้ใช้สอย รวมถึงการนำผลผลิตไปจำหน่ายเป็นรายได้ของครัวเรือน การผลิตเมี่ยงให้ผลตอบแทนเชิงเศรษฐศาสตร์ไม่สูงนักและไม่เพียงพอ ด้วยข้อจำกัดด้านราคาและตลาดมีความต้องการลดลง ผลตอบแทนจากระบบการผลิตเมี่ยงเริ่มไม่เพียงพอต่อการยังชีพในภาวะปัจจุบัน การ

170361

เติบโตทางเศรษฐกิจและการคมนาคมที่สะดวก ทำให้มีการจ้างงานที่หลากหลาย และต้องการแรงงานนอกภาคการเกษตร ส่งผลให้การผลิตเมี่ยงมีแนวโน้มลดลง และขาดการสืบทอดสู่คนรุ่นหลัง ซึ่งมีทางเลือกในการประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่มากกว่าเดิม และนิยมไปรับจ้างทั่วไปมากยิ่งขึ้น จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้หลักจากสวนเมี่ยงลดลง ประกอบกับบ้านธารทอง มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม มีความร่มรื่นของป่า ภูเขา ลำธาร เป็นที่ดึงดูดแก่นักท่องเที่ยวและบุคคลภายนอก ส่งผลให้มีการซื้อขายที่ดิน การใช้ประโยชน์ที่ดินสวนเมี่ยงบางส่วน จึงเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นที่พัก หรือรีสอร์ท

ระบบเกษตรกรรมสวนเมี่ยงมีความเหมาะสมในเชิงกายภาพ ส่งผลดีต่อระบบนิเวศ และทรัพยากรธรรมชาติ แต่ขณะเดียวกันก็มีเงื่อนไข และปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตซึ่งได้เสนอผลการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ภาวะคุกคาม และโอกาสการพัฒนาของระบบเกษตรกรรมกรณีสวนเมี่ยงบ้านธารทองไว้แล้ว

## ABSTRACT

170361

The study on the analysis of Highland Agricultural Systems: a case study of Ban Tantong Tea Garden was conducted to investigate the situations and changes in tea garden farming system, to analyse the agro-ecosystem of the target community and to study the linkage of the system components together with factors that might cause any change and future trend. In this study, which was held in Ban Tantong, Tambon Huaikaew, King Amphoe Mae-on, Chiangmai Province, the area analysis concept was used and which consisted of collecting secondary and primary data and then analyzing them together through geo-informatics technique, participatory rural appraisal, semi-structured interview as tools to understand the system and production procedure including soil and water quality studies.

The results showed that the physical characteristics and community culture of Ban Tantong indicated that it was a highland area in Mae Lai watershed. Tea gardening has been the main production system for this community since in the past. The village had been the main source of important farm labor and was considered suitable for highland farming. Since the tea garden system did not need to open lands thus it provided less impact to the environment. Use of production factors was very minimal. Quality and quantity of water resources were in good condition. The biological characteristics of this farming system indicated high diversity of plants in the ecological niche that was multistorey in nature. In addition, the tea garden system was considered a buffer for forest land for fire protection. Farmers were able to use the tea garden as source of food, firewood, herbs and building materials including products sold to improve household income. However, native tea production system was not able to provide high and

## 170361

sufficient economic returns because of price limitation and reduced demand. Economic returns from tea production started to become insufficient as an occupation. The country's economic growth and better transportation and communications have caused increase in labor diversity and demand for non-agricultural labor. This affected tea garden production to have a decreasing trend and to lack the preservation of the livelihood to the young generation who have more livelihood alternatives. Moreover, young people preferred to work in other types of occupation. The number of households having their main income from tea garden also decreased. In addition, Ban Tantong, which had a beautiful landscape and was close to natural resources such as forest, mountains, streams, etc., attracted tourists and the general public. Due to this condition, there was an increasing land area being sold. Tea gardens started to be changed into residential areas or resorts. But tea garden agricultural system was considered to be suitable in its physical aspect that led towards good ecosystem and natural resources. At the same time however, some conditions and factors have caused changes in the production system. which appeared in the analysis of the strength, weakness, threat and opportunity of the development of agriculture system as in the case of tea garden in Ban Tantong.